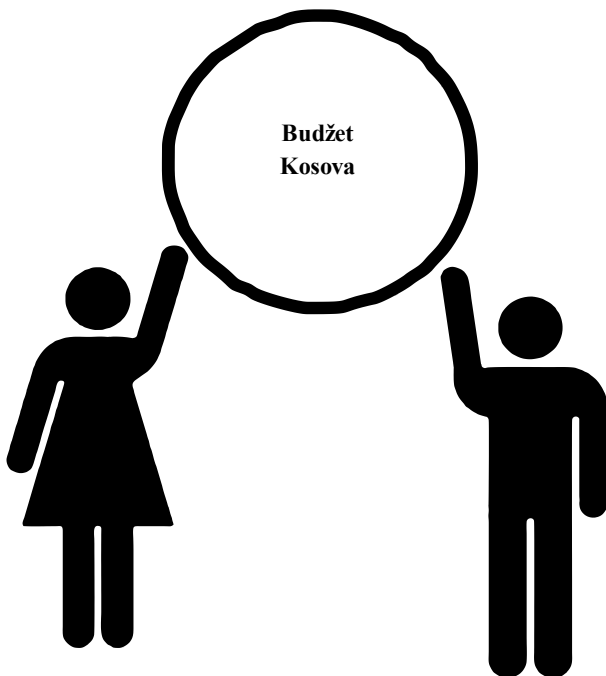

Praktičan vodič za korisnike

**Rodno odgovorno
budžetiranje na centralnom
nivou**

© Mreža Žena Kosova, 2017

Autori: Nicole Farnsworth, Elisabeth Klatzer, Donjeta Morina, Ada Shima, Nerina Guri i Dea Pallaska O'Shaughnessy. MŽK i autori ohrabruju dalje umnožavanje i distribuciju ove publikacije, ukoliko se citira originalni izvor.

ISBN 978-9951-737-12-8

Odštampano od strane Night Design u Prištini, Kosovo, koristeći ekološko štampanje.

www.womensnetwork.org

Ova brošura je originalno objavljena uz finansijsku podršku GIZ-a u 2014. godini. Revidirana je finansijskom podrškom Austrian Development Agency (ADA) u 2017. godini. Stavovi ne moraju obavezno odgovarati sa stavovima GIZ-a ili ADA.

Finansirano od:

AUSTRIAN
DEVELOPMENT
COOPERATION

Sadržaj

Akronimi	2
Šta je rodno odgovorno budžetiranje?	3
Zašto sprovesti ROB? Pravna osnova	5
Koja je korist od sprovođenja ROB-a?	8
Više o ovom praktičnom vodiču	9
Kako JA ustvari SPROVODIM ROB? Praktičan vodič	11
1. Faza Analiza ROB-a	12
2. Faza Identifikovati ciljeve za povećanje jednakosti između žena i muškaraca	24
3. Faza Uključiti rodnu perspektivu u budžetskom dokumentu	29
Posle 3. faze: Implementacija rodne odgovornosti, nadgledanje i procena	30
Šta o drugim rashodnim kategorijama?	31
Komunalije	31
Robe i usluge	33
Kapitalni rashodi	35
Plate i dnevnice	45
Saveti za organizovanje javnih saslušanja u cilju promovisanja jednakog učešća žena i muškaraca	49
Šta ako se suočim sa izazovima?	52
Ključni rokovi u procesu budžeta	57
Da li želite više informacija i više korisnih instrumenata?	58

Akronimi

ADA	Austrian Development Agency
CSO	Centara za Stručnu Obuku
GIZ	Nemačka organizacija za tehničku saradnju (GIZ) /Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH
KIESA	Kosovska agencija za investicije i podršku preduzećima
MONT	Ministarstvo za Obrazovanje, Nauku i Tehnologiju
MRSZ	Ministarstvo Rada i Socijalne Zaštite
MTI	Ministarstvu Trgovine i Industrije
MŽK	Mreža Žena Kosova
MZSPP	Ministarstva za životnu sredinu i prostorno planiranje
ORB	Opšte rodno budžetiranje
SBO	Srednjoročni budžetski okvir
SOR	Srednjoročni okvir rashoda
USAID PFD	United States Agency for International Development Partnership for Development

Šta je rodno odgovorno budžetiranje?

Rodno odgovorno budžetiranje (ROB) je strategija koja se usredsređuje na integrisanje rodno odgovorne perspektive u vladinom planiranju i budžetiranju. Ima za cilj da inkorporiše perspektivu o tome kako **poboljšati jednakost** između žena i muškaraca bazirajući se na rodnoj analizi u svakoj fazi planiranja, programiranja i izvršavanja vladinog budžeta. Otuda, **ne** treba se uzeti kao dodatni budžet, već kao način za **bolje** planiranje i budžetiranje bazirajući se na specifičniji dokaz u pogledu muškaraca i žena kao korisnika politika i budžeta.

Mit

Rodno odgovorno budžetiranje znači uključivanje posebne budžetske linije ili izdvajanje sa strane više sredstava samo za žene.

Istina

Rodno odgovorno budžetiranje znači bolje planiranje i budžetiranje za žene i muškarce. To ne znači obavezno veće finansiranje, ali može rezultirati **boljim** korišćenjem postojećih sredstava

Uspešan pristup ROB-u (dalje detaljno opisan u ovom vodiču) analizira razne uticaje koje politike povećanja prihoda i izdvajanja javnih izvora imaju na muškarce i žene, kao i na polnu jednakost. Bazirajući se na ovu analizu, strategijski ciljevi ka poboljšanju rodne jednakosti se mogu predstaviti u politikama i budžetima.

Ovo može pomoći u povećanju transparentnosti, efektivnosti javnih rashoda, i unapređenju nadgledanja implementacije. Proces analiziranja ROB-a može pomoći da se identifikuje:

- Da li javni rashodi stižu do raznih grupa žena i muškaraca;
- Koliko su efikasna izvorna izdvajanja u ispunjavanju potencijalno različitih potreba i prioriteta žena i muškaraca;
- Koliko su efikasna izvorna izdvajanja u smanjivanju nejednakosti između žena i muškaraca i u povećanju životnog standarda kod žena i muškaraca;
- Koliko je efikasna implementacija politika i budžeta u postizanju opštih rodni ciljeva; i
- Kako rodna (ne) jednakost može uticati na postizanje opštih ciljeva.

Zašto sprovesti ROB? Pravna osnova.

- **Srednjoročni okvir rashoda** (SOR) jeste primarni dokument planiranja za državnu ekonomsku politiku. Vlada Kosova izrađuje SOR u saglasnosti sa svojom vizijom nacionalnog razvoja, čiji su glavni stubovi ekonomski razvoj, zapošljavanje, povećano blagostanje stanovništva i ostali važni prioriteti, kao što su vladavina prava, obrazovanje, zdravstvo i evropska integracija.¹ Ovi ciljevi nacionalnog razvoja se mogu postići ako su i žene i muškarci uključeni i uzeti u obzir u procesu planiranja i budžetiranja.
- U saglasnosti sa novim **Zakonom br. 05/L-020 o ravnopravnosti polova**², od svih budžetskih organizacija na Kosovu se očekuje da integrišu ROB u svojim budžetskim procesima i dokumentima.

---

¹ Republika Kosova, Ministarstvo Finasija, *Srednjoročni Okvir Rashoda 2017-2019*, Priština: April 2016, na: <http://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/0787E4CA-FF63-4793-8D50-8EB4113C73E9.pdf>

² Skupština Republike Kosova, Zakona 05 / L-020 o ravnopravnosti polova, 2015, na: <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/05-L-020%20s.pdf>

Preciznije, Član 3.1.17³ ovog zakona definiše ROB i navodi: "Rodno odgovorno budžetiranje je primena rodne ravnopravnosti u budžetskom procesu. To znači valorizacija budžeta sa rodne perspektive, u kom slučaju se rodno pitanje uzima u obzir na svim nivoima budžetskog procesa, kao i prihoda restrukturiranja i troškova sa ciljem promovisanja jednakosti žena i muškaraca. "Štaviše, Član 5.1.5⁴ obavezuje sve institucije da se integrišu ROB, navodeći da su institucije odgovorne za: "uključivanje rodnog budžetiranja u svim oblastima, kao neophodno sredstvo koje garantuje princip poštovanja ravnopravnosti polova u prikupljanju, distribuciji i raspodeli sredstava."

- Ministarstvo Finansija je u nekoliko svojih budžetskih cirkulara za centralni nivo budžetskih organizacija navela i dala primere

---

³ Skupština Republike Kosova, Zakona 05 / L-020 o ravnopravnosti polova, Član 3.1.17, 2015, na:

<http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/05-L-020%20s.pdf>

⁴ Isto, Član 5.1.5

ROB, podstičući opštine da prisustvuju na ROB. Budžetski Cirkulari, snažno ohrabruju sve budžetske organizacije na lokalnom nivou da integrišu ROB. Štaviše, oni pružaju šablone rodno razvrstanih podataka za popunjavanje

Koja je korist od sprovođenja ROB-a?

1. Način na koji su javni rashodi alocirani može doprineti **smanjenju rodne nejednakosti** unutar društva.
2. Prisup uspešnog sprovođenja ROB-a unutar valdinog budžeta može povećati **efikasnost** izvora alokacija.
3. Poboljšanje efikasnosti i efektivnosti u trošenju može omogućiti Vladi da alocira **dovoljno novca** za sprovođenje njenih postojećih uloga i odgovornosti.
4. Službenici za budžet, odeljenja, i institucije na opštinskom i centralnom nivou mogu primeniti ROB da bi bolje **iskazali i dokazali suštinske** potrebe njihovih odeljenja drugim institucijama i akterima, uključujući Ministarstvo finansija.
5. Međunarodne studije pokazuju da povećana jednakost između žena i muškaraca vodi ka povećanom **ekonomskom rastu i prosperitetu** .

„Zašto je ROB važan?“

„Transparentnost, odgovornost
efikasnost, prosperitet,
JEDNAKOST!“

Više o ovom praktičnom vodiču

Nekoliko javnih službenika je izrazilo svoje interesovanje za bolje razumevanje u vezi toga kako sprovesti rodno odgovorno budžetiranje **u stvarnom životu** i kako ga institucionalizovati kao proces.

Uz podršku GIZ-a, Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu (MRSZ) i Mreže Žena Kosova (MŽK) su saradivali da bi sproveli ROB u MRSZ u 2014, pružajući konkretne podatke u dokumentu budžeta za 2015, kao i ispitivanjem trendova za Srednjoročni okvir rashoda za 2016-2019.⁵ Nakon toga, u 2015. MŽK-a je saradivala sa Austrian Development Agency (Austrijskom agencijom za razvoj) ka integrisanju ROB u Ministarstvu Obrazovanja, Nauke i Tehnologije (MONT). U 2016. godini, MŽK-a je saradivala sa USAID Partnership for Development (Partnerstvo za razvoj) kako bi se ROB institucionaliziralo u

---

⁵ Dok se ROB može i treba uključiti u budžetskom procesu svih ministarstava, MRSZ je izabrano za ovu pilot studiju usled njegovog uticaja na veće i različite grupe ljudi, otuda ROB može imati veliki uticaj na njihove živote. Dalje, MRSZ je imalo podatke razvrstane po polu, što je važno za rodnu analizu. MŽK se nada da saraduje sa Agencijom za ravnopravnost polova i Kancelarijom premijera Kosova da bi u budućnosti pružili sličnu podršku drugim ministarstvima.

Ministarstvu Trgovine i Industrije (MTI) i
Ministarstvu za Životnu Sredinu i Prostorno
Planiranje (MSPP).

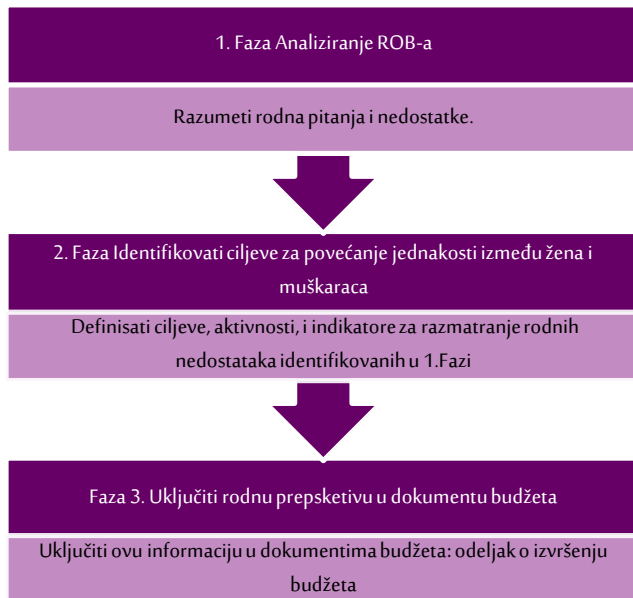
Tokom ovih procesa, videli smo nekoliko strategija i naučili lekcije o tome kako se ROB **ustavri primenjuje** unutar jednog ministarstva Kosova. Ovaj praktičan vodič je proizišao iz našeg iskustva. Nadamo se da će služiti kao **dobar primer i koristan instrument** za druge opštine koje nastoje da sprovedu ROB.

Ovaj vodič je baziran na najbolja međunarodna iskustva u ROB-u i usklađen je posebnom kontekstu Kosova od strane međunarodnog eksperta za ROB dr. Elisabeth Klatzer u saradnji sa MŽK. Vodič je dalje obrađen bazirajući se na pozitivno iskustvo MŽK-a u saradnji sa MRSZ.

Kako JA ustvari SPROVODIM ROB? Praktičan vodič

ROB se može sprovesti tokom faze planiranja budžeta u jednostavnom prilazu u tri faze kroz koje je rodna perspektiva integrisana u budžetsku analizu, procesima, i dokumentima (vidi Sliku 1).

Slika1: Prilaz u tri faze za ROB

Pogledajmo svaki korak detaljno.

1. Faza Analiza ROB-a

Cilj: Cilj prvog koraka jeste razumeti rodna pitanja i rodne nedostatke unutar jednog ministarstva. Izvršavanjem opsežne rodne analize, ministarstva mogu razumeti gde su promene potrebne. To će istovremeno pomoći da bismo razumeli kako postojeći budžeti i programi utiču na muškarce, žene, devojčice i dečake. Evo kako to uraditi korak po korak:

1. korak

Analizirati situaciju žena i muškaraca, devojčica i dečaka unutar posebnog ministarstva

Analizirajte broj žena i muškaraca, dečaka i devojčica koji su imali dobiti od posebnog programa ili projekta unutar vašeg direktorata. Posebno, 1) broj žena i muškaraca, dečaka i devojčica iz ciljne grupe (npr. broj nezaposlenih), i 2) treba analizirati broj žena i muškaraca koji su

„Da li sam imala koristi od programa opštine jednako kao

imali koristi od posebnih programa ili projekata (npr. od javnih usluga ili transfera). Ovo pomaže u identifikovanju da li je postojala razlika u broju žena i muškaraca, devojčica i dečaka koji su učestvovali ili su imali korist od datog programa.

Tabela 1 pokazuje kako se podaci o ženama i muškarcima u ciljnoj grupi mogu ispitati, u cilju razumevanja statusa žena i muškaraca u posebnoj političkoj oblasti. Ovde je korišćen primer koliko je žena i muškaraca nezaposleno i koliko njih traži posao. Ipak, tabela se treba uskladiti posebnoj ciljnoj grupi analiziranih vladinih usluga ili transfera.

Tabela 1. Primer uzorka za analiziranje ROB-a ciljne grupe u datoj godini

	Ukupno # u ciljnog grupi	# ili doprinos žena	# ili učešće muškaraca
Nezaposleni			
Registrovani u potrazi za poslom			
...			

Tabela 2 daje primer jednostavnog načina na koji možemo da prikupimo podatke u vezi muškaraca i

žena korisnika u prošlosti. Samo popunite ovu tabelu za svaku uslugu koju pružate.

Tabela 2. Uzorak za analizu ROB korisnika

Vrsta usluge ili transfera	Ukupno # korisnika	# žena	# muškaraca
Usluga A			
Usluga B			
...			

Zajedno, ove dve tabele omogućuju poređenje ciljnih grupa sa aktuelnim korisnicima. Na primer, ako je više nezapošljenih žena od muškaraca (ciljna grupa), ali je više muškaraca korisnika usluga zapošljavanja (kao što je to slučaj sa Kosovom), potreba za razmatranje ovog rodnog nedostatka kroz politike se može identifikovati.

Korisno je sastaviti tabelu sa brojem korisnika, žena i muškaraca, svake godine. Ovo nam može pomoći vremenom za identifikovanje trendova u broju korisnika. Primer je 3. tabela. Ako je značajna, ova tabela se može dalje detaljnije obraditi. Na primer, žene i muškarci korisnici se mogu razvrstati po starosti, stepenu stručne spreme, etničkoj pripadnosti i tako dalje.

Tabela 3. Uzorak za korisnike, usluga X, 2011-2013

Godina	Ukupno # korisnika	# žena	# muškaraca
2011			
2012			
2013			

Dok je kvantitativna analiza korisna, važno je kombinovati je sa kvalitativnim analizama radi boljeg razumevanja situacije žena i muškaraca u posebnoj oblasti. Na primer, koji su razlozi za razlike u situaciji žena i muškaraca na lokalnim tržištima rada? Ili koja je uloga žena i muškaraca u neplaćenju zaštiti na radu?

Kutija 1. Primer Divizije za stručnu obuku MRSZ kao primer za 1. korak

Ovo zvuči fino u teoriji, ali pogledajmo konkretan primer. U MRSZ, Divizija za stručnu obuku Odeljenja za rad i zapošljavanje pruža individualne obuke osobama koje su izrazile interes za takvu obuku u Regionalnim centrima za obučavanje. Tabela niže, kao i Tabela 3, pokazuje koliko je žena i muškaraca imalo koristi od usluga pruženih od strane Centara za Stručnu Obuku (CSO) u 2011, 2012 i 2013.

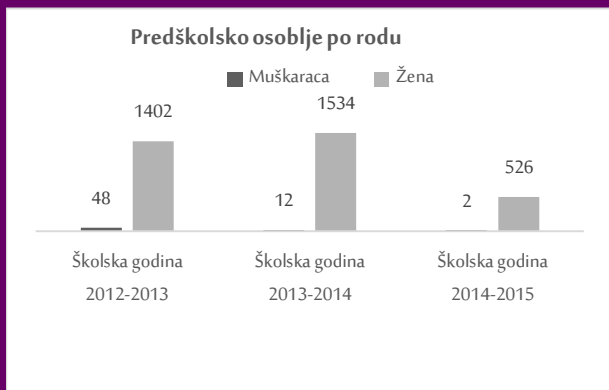
Godina	Ukupno CSO korisnika	# žena	# muškaraca
2011	3,241	1,485 (46%)	1,756 (54%)
2012	3,190	1,435 (45%)	1,755 (55%)
2013	3,279	1,443 (44%)	1,836 (56%)

Tabela pokazuje da su većina korisnika tokom 2011-2013 bili muškarci. Imajte na umu da smo obračunali procenat žena i muškaraca jer nekada ovo može biti lakše za čitanje i analiziranje.

Dok je ovde prikazan primer jednostavan radi vašeg lakšeg razumevanja, pri sprovođenju ROB-a od važnosti je pogledati sve raspoložive informacije. Na primer, u *Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu*, MRSZ i MŽK su takođe razmotrili broj žena i muškaraca koji su prošli programe obuke i postotak žena i muškaraca koj su odsutali od programa. Da je bilo raspoloživih podataka, bilo bi interesantno razmotriti koliko je od obučanih dobilo posao posle obuke, ali ova informacija se treba sakupiti u budućnosti. Za više informacija, molim vas vidite *Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu*.

Kutija 2. Primer 1. Koraka iz Ministarstvo za Obrazovanje, Nauku i Tehnologiju

Od kvantitativnih prikupljanje podataka razvrstanih po polu možemo primetiti da su muškarci pre svega nedovoljno zastupljeni među predškolskim učiteljima: 99.6% nastavnika javnih predškolskih institucija su žene u 2014/2015 školskoj godini. Iz kvalitativnih podataka možemo pronaći uzroke zbog kojih su muškarci nedovoljno zastupljeni u predškolskom obrazovanju. Na ovu činjenicu može uticati veliki broj faktora, uključujući niske plate i stereotipi da zanimanja koja uključuju rad zaštite su za žene.

Kutija 3. Primer 1, Koraka iz Ministarstva za Trgovinu i Industriju, Odeljenje za Trgovinu

Odeljenje za Trgovinu u MTI je primilo žalbe i stupilo u susret preduzećima koja su imala probleme u vezi sa trgovanjem svojih proizvoda u inostranstvu. Od 2014. godine, Odeljenje je primilo oko 30 pritužbi, ali su sve bile od strane muškarca. Istraživanja su pokazala da su muškarci i žene različito pogođene trgovinskom politikom zbog različitih socio-ekonomskih statusa.

Vrsta usluga ili transfera	Ukupan # korisnika	# žena	# muškaraca
Žalbe	30	0	30

Odeljenje za Trgovinu bi trebalo sprovesti rodnu analizu prilikom razvoja novih politika i zakona, u skladu sa Zakonom o Ravnopravnosti Polova. To će pomoći i osigurati da ovakve i slične politike i zakonodavstvo razmatraju svaki mogući negativan ili pozitivan uticaj koji može imati na žene i muškarce.

Identifikacija budžetskih alokacija i troškove za razne usluge

Sledeće, razmatramo budžet tako da možemo videti budžetske alokacije za posebne usluge. Slično tabelama 2 i 3, možemo razmotriti budžet za jednu godinu ili možemo pogledati godišnje troškove svake godine u poslednje tri godine ako želimo da identifikujemo trendove ili promene tokom vremena. Možemo izraditi novu tabelu koja pokazuje koji su ukupni troškovi za ovu uslugu potrošeni za korisnike žene i muškarce. Da li su potrošeni iznosi za usluge korišćene od žena i muškaraca približno slični, možemo podeliti ukupne rashode sa ukupnim brojem korisnika da bi dobili potrošnju po osobi (per capita). Zatim procenjujemo iznos budžeta koji je iskorišćen od strane muškaraca i žena, tačnije, umnožavanjem potrošnje per capita brojem žena i muškaraca korisnika.

Na primer, vidi Tabelu 4: u drugoj koloni, stavili smo ukupnu potrošnju za posebne usluge svake godine. U trećoj koloni, stavili smo totalni broj korisnika iz Tabele 3. U četvrtoj koloni koristimo broj žena i muškaraca iz Tabele 3 da bismo izračunali koliko je potrošeno na žene u

odnosu na muškarce. Izračunavanje se može izvršiti na sledeći način: **Ukupni troškovi ÷ ukupno # korisnika = rashodi po osobi**. Zatim, **rashodi po osobi x # žena korisnika = rashodi za žene**. Ova formula je ista za izračunavanje potrošenog iznosa za muškarce.

Tabela 4. Uzorak za rashode po polovima

Usluga	Ukupno rashoda	# korisnika	Potrošeno na žene	Potrošeno na muškarce
2011				
2012				
2013				

Lakše je razumeti i analizirati ove kalkulacije ako takođe izračunamo troškove „per capita“ (po osobi) po 1) svakom korisniku; 2) muškarcu; 3) ženi. U nekim slučajevima potrošnja per capita za žene i muškarce će biti ista (ako muškarci i žene dobijaju iste usluge); ali u drugim slučajevima biće razlika u per capita trošku za usluge za žene i muškarce, Ovo je slučaj, na primer, žene i muškarci prosečno učestvuju u raznim kuresevima profesionalne obuke sa raznim per capita troškovima (npr. više žena prate kurseve vođenja knjiga i više muškaraca prate kurseve kompjutera)

Na primer, vidi Tabelu 5.

Tabela 5. Rashodi per Capita

Usluga	Ukupni rashodi	Per capita	Per capita žena	Per capita muškaraca
2011				
2012				
2013				

Tabele 4 i 5 nam pomažu da identifikujemo potencijalne rodne nedostatke u alokaciji budžeta. Ovo nam pomaže da analiziramo da li postoje bilo kakvi važni nedostaci o tome kako rashodi doprinose povećanju jednakosti između žena i muškaraca. Bazirajući se na ovu analizu, možemo identifikovati gde postoje rodni nedostaci u budžetskim alokacijama unutar trenutnih ministarskih divizija, programa i budžetskih aktivnosti.

3. korak

Identifikovati potrebe, interese i prioritete korisnika

Prva dva koraka analize (Faza 1) su kvantitativna. Tačnije oni nam pokazuju brojeve. Ipak, oni ne obavezno objašnjavaju **ZAŠTO** mogu postojati rodni nedostanci. Da bismo razumeli rodne nejednakosti, moramo takođe izvršiti izvesna **kvalitativna** istraživanja. Pored kvantitativne analize bilo bi korisno identifikovati

„Stoga, da li su žene *jedine* koje su manje predstavljene na svim nivoima javnih institucija?“

„Nisu. Ovo je razlog zbog čega je rodna analiza važna. Na primer, podaci na Kosovu pokazuju da muškarci nisu jednako predstavljeni među učiteljima mlađe dece. Ovo može da znači da studenti nemaju muškarce kao dobar uzor u ovoj starosnoj grupi. Jednakost je važna na *svim* nivoima za žene i muškarce.“

potrebe, interese, prioritete raznih grupa korisnika. Ovde se ciljne grupe, intervjui ili upitnici mogu koristiti da bi prikupili informaciju od relevantnih aktera, uključujući korisnike. Može biti jako korisno uključiti korisnike u proceni programa ili usluga. Analize se takođemogu usredsrediti na toko je uključen u odlučivanju o vrstama programa i ko dobija usluge ili transfere. 2. primer nastavlja sa primerom iz MRSZ.

Ako sakupimo sve ove informaije, možemo identifikovati gde mogu postojati rodne nejednakosti u svakoj fazi i zatim identifikovati način rešavanjaovih nejednakosti.

2. faza rodno odgovornog budžetiranja uključujekorišćenje zaključaka iz rodne analize iz 1. faze u cilju identifikovanja konkretnih načina za razmatranje bilo kakvih identifikovanih rodnih nejednakosti.

Kutija 4. Primer 2. & 3. koraka iz CSO

Nažalost, nismo mogli proceniti iznos potrošen za muškarce i žene putem CSO-a (prema 2. koraku, identifikacija troškova za usluge) jer troškovi za razne vrste obuka u raznim oblastima nisu izračunati. Ipak, imajući na umu da se obuke pohađaju više od muškarca nego od žena, možemo hipotetički reći da su sredstva iz CSO više iskorišćena za obuke muškarca nego za žene.

Sa ciljem da bismo dalje razumeli nalaze, u 3. koraku možemo imati intervjuje ili ciljne grupe sa predstavnicima MRSZ-a kao i sa korisnicima da bismo videli zašto muškarci imaju više pristupa ovim uslugama nego žene. Na primer, intervjui ili ciljne grupe sa osobama registrovanim u Centrima za regionalno zapošljavanje nam mogu pomoći u identifikovanju razloga zašto manji broj žena pohađa obuke od muškaraca. Ovo nam može pomoći u identifikovanju aktivnosti koje se mogu preuzeti u buduće da bi povećali učešće žena koje će pohađati obuke tako da bio bio više jednak broju muškaraca.

2. Faza Identifikovati ciljeve za povećanje jednakosti između žena i muškaraca

U prilazu 2. faze ROB-a, bazirajući se na rezultatu i analizu 1. faze, možemo postaviti ciljeve i aktivnosti da bi razmotrili nejednakosti identifikovane između žena i muškaraca. Koristimo naše kvantitativne i kvalitativne analize da bismo informisali i formulisali ciljeve koji se trebaju uključiti u našem budućem budžetskom dokumentu što će poboljšati jednakost za muškarce i žene.

Ciljevi su merljivi dometi ili mete koje imamo i koje možemo postići unutar datog vremena. Postižemo naše ciljeve putem niza **aktivnosti** ili postupaka. U cilju merenja napretka i procene da li smo postigli naše ciljeve, također moramo da identifikujemo **indikatore**. U 2. fazi, koristimo informaciju iz 1. faze i to će pomoći u identifikovanju ciljeva, aktivnosti, i indikatora za naš dokument o budžetu.

„Kako možemo jednako imati koristi? Šta se treba promeniti što se tiče državne alokacije resursa?“

Ciljevi, aktivnosti i indikatori mogu biti različiti u zavisnosti od ministarstva, odeljenja ili divizije. Pri njihovom stvaranju, morate pažljivo da razmislite o njihovoj **osnovnoj liniji**: to jest o početnoj tački ili postojećoj situaciji pre nego počnemo sa sprovođenjem novog budžeta i odgovarajućih politika. Osnovna linija će sigurno biti slična brojevima i procentima identifikovanim u 1. fazi.

Zatim, morate da razmišljate pažljivo o **metama** koje imate u vašim ciljevima: koju brojnu, procentnu ili kvalitativnu promenu možete **relano** postići do kraja budžetskog perioda? Sa ciljem da biste bili u mogućnosti da ocenite napredak ka postizanju vašeg cilja, treba se posebno navesti ciljni broj ili ciljna promena koju planirate da postignemo. Inače, ako nemate poseban cilj, nećete biti u mogućnosti da ocenite promene koje je vaš budžet doneo. Ako ne možemo da ocenite i pokažete promene, možete se suočiti sa teškoćama u davanju jasnih argumenata za produženo finansiranje te posebne budžetske linije u budućnosti.

Možda je najbolje objašnjeno u našem nastavljenom primeru (vidi 3. primer) kako praktično postaviti ciljeve. 3. primer daje primer ciljeva, aktivnosti i indikatora.

Kada budete napravili nacrt posebnih ciljeva, aktivnosti i indikatora sastajte se sa drugim akterima koji su uključeni u vašem radu da bi prikupili njihove informacije o mogućnosti postizanja ciljeva. Oni vam mogu dati sugestije koje vam mogu pomoći da bolje formulišete ciljeve, aktivnosti i indikatore. Ovo će ih uključiti u procesu i možda ih učiniti više zainteresovanim da se uključe u sprovođenju ciljeva i aktivnosti kasnije.

Kutija 5. Primer 2. koraka iz CSO

U pomenutom primeru Divizije za stručnu obuku, identifikovali smo u 2. primeru da je manji broj žena koje pohađaju obuku od broja muškaraca. Preporučili smo:

Cilj:

- Povećati broj žena koji učestvuju u obukama.
- Raznovrsnot obuka koje su od interesa za žene za veštine tražene na sadašnjem tržištu rada.

Posebne aktivnosti:

- Izraditi strategije komunikacije koje imaju za cilj stupiti u kontakt posebno sa ženama.
- Izraditi novi nastavni plan koji se odnosi na žene i može biti od koristi za žene, bazirajući se na sadašnje potrebe tržišta rada.
- Analizirati razloge za veći postotak žena koje su odustale od obuka pozivajući iste da bi saznali zašto.

Indikatori:

- Povećati broj žena koje učestvuju u obukama sa 44% u 2013, za 1% godišnje, dok njihovo učešće ne bude na 50% (ili je učešće jednako učešću žena među ciljnim grupama, npr. nezaposlenost).
- Utvrđena strategija komunikacije da bi stigli do žena.
- Postoje nove, razne teme obuka koje su od interesa za žene.
- Postoje izveštaji koji predstavljaju analizu o razlozima za odsutjanje žena i muškaraca od obuka sa jasnim preporukama.

3. Faza Uključiti rodnu perspektivu u budžetskom dokumentu

ROB se usredsređuje na integrisanje rodne perspektive u procesu budžeta i budžetskih dokumenata. Ovo se može učiniti na sledeći način:

1. Pripremiti paragraf koji opisuje rezultate analiza ROB-a koje se trebaju uključiti u SOR i/ili dokumentu budžeta. Koristite ovaj paragraf da motivišete vaše ciljeve i date podatke za vašu polaznu liniju. Ovo se može koristiti kao jak argumenat za potrebe za budžetsku liniju da bismo razmotrili postojeće rodne nejednakosti.
2. Uključiti ciljeve i aktivnosti koje ste definisali u 2. fazi direktno u SOR-u i/ili budžetskom dokumentu.
3. Definirati posebne indikatore da bismo odmerili napredak u pogledu ciljeva rodne jednakosti.
4. Takođe možete razmotriti sve vaše postojeće indikatore izvršenog rada u vezi sa ljudima uopšte i izraziti ih na drugi način da bi uključili isključivo žene i muškarce. Ovo uključuje, gde je potrebno, specifikovanje ciljnih indikatora koji su različiti za žene i

muškarce. Ovo može ohrabriti buduće sakupljanje rodno razvrstanih podataka koji će vam pomoći da analizirate napredak (1. faza) da planirate buduće budžete.

Posle 3. faze: Implementacija rodne odgovornosti, nadgledanje i procena

Fokus pristupa u tri faze za ROB je budžetsko planiranje i pripremanje budžetskih dokumenata u kontekstu pristupa budžetskom izvršenju. Ovde se treba naglasiti da rad na ROB-u ne prestaje postojanjem budžetskog dokumenta koji uključuje rodno odgovorne elemente kao što je opisano u tri gore navedene faze. Naprotiv, potpuna rodno odgovorna implementacija planiranog budžeta i politike je ključna, kao i nadgledanje i procena rezultata. Ovde ovo nije fokus jer postoji pretpostavka da kada se pitanja uključe u budžet i strategijskim dokumentima, njihova implementacija prati logiku pristupa izvršenja budžetiranja uopšte da bi se garantovala potpuna implementacija i nadgledanje rezultata, uključujući rodnu perspektivu.

Šta o drugim rashodnim kategorijama?

Do sada, naša diskusija je bila usredsređena na jednostavnu metodologiju koja se može koristiti za izvršenje ROB-a, koristeći primer javnih usluga. Ipak, ROB nije ograničen na javne usluge, već se može izvršiti u kontekstu raznih vrsta budžetskih rashoda (i prihoda). Razne kategorije budžetskih rashoda mogu zahtevati blago drugačiji pristup. Otuda neke specifičnosti o tome kako treba izvršiti ROB su predstavljene u ovom poglavlju.

Komunalije

Takođe može biti od važnosti razmatranjem trendova u rashodima u kategoriji rashoda za komunalije jer ovo može signalizirati oblasti gde se mogu izvršiti ispravke u cilju usklađivanja budućeg budžeta. Primer niže naglašava gde se može izvršiti usklađivanje u budućem budžetu. Da bi to uradili, treba samo jednostavno izračunati procenat budžeta koji je ustvari potrošen svake godine i pogledati trendove. Ovo može omogućiti bolje planiranje za predstojeće godine. (vidi 4. primer).

Bolje planiranje u kategoriji komunalija *može* učiniti novčana sredstva raspoloživim koja se mogu prerasporediti u različite budžetske linije i iskoristiti u druge svrhe, u cilju rodne jednakosti.

Ovo bi moglo doprineti efikasnijem i efektivnijem korišćenju izvora.

Ipak, suprotno neuspeh može takođe pokazati

Kutija 6. Primer o komunalijama iz Divizije za stručnu obuku

U Diviziji za stručnu obuku, vidimo da je samo 74% od rashodne kategorije za komunalije potrošeno u 2012. i 81% u 2013. Ovo znači da je više novca izdvojeno nego što je potrošeno. Sa datim ograničenim limitom budžetskih rashoda, manji iznos izdvojen za komunalije može značiti odgovarajući porast u drugoj budžetskoj liniji. Pošto imamo neprestano manje izdataka od izdvojenih, predlažemo da se predviđeni budžet za buduće blago smanji (npr., za €10,000). Naravno moraju se uvek uzeti u obzir drugi spoljni faktori, uključujući rast cena planiran od strane kompanija za proizvodnju vode i struje i/ili planira da otvori nove kancelarije, na primer.

2012	2013	2014	2015	2016	2017
Potrošeno	Potrošeno	Budžet	Budžet	Budžet	Budžet
€46,155 (74%)	€50,387 (81%)	€62,000	€52,000 (-€10,000)	€52,000 (-€10,000)	€52,000 (-€10,000)

istinu: veoma malo rashoda je bužetirano za komunalije, npr. u prostorijama od važnosti za žene i rodnu jednakost.

Robe i usluge

Takođe možemo razmotriti kategoriju rashoda robe i usluge sa rodne perspektive. U cilju sprovođenja rodne analize, veoma je važno da ministarstvo ili budžetska organizacija prati kako se ova sredstva troše.

Što se tiče kupovine robe, pitanje snabdevača (npr., muškarci ili žene na čelu kompanija) i koliko je poslova podržano/uspostavljeno za žene i muškarce za kupovinu robe može biti od važnosti. Nedavno, Zakon br. 05/L-068, o izmenama i dopunama Zakona br. 04/L-042 o javnim nabavkama Republike Kosovo, promenjen je i dopunjen Zakonom br. 04/L-237 u kome je dodato "Ugovarajući organi mogu odlučiti, između ostalog, posebne uslove ugovora koji omogućavaju društvene ciljeve koje treba razmotriti".⁶ Jedna od njih je "Obaveza da tokom izvršenja ugovora sprovede mere koje imaju za cilj promovaciju rodne ravnopravnost ili s druge strane

---

⁶ Zakon br. 05/L-068, o izmenama i dopunama Zakona br. 04/L-042 o javnim nabavkama Republike Kosovo, promenjen je i dopunjen Zakonom br. 04/L-237, na: <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/05-L-068%20s.pdf>

raznovrsnost".⁷ To znači da opštine, kao ugovorni organi, sada mogu legalno koristiti afirmativne akcije za podsticanje preduzeća koja su u vlasništvu žena i / ili preduzeća sa većim brojem žena radnicima da se prijave. Oni takođe mogu obezbediti da žene i muškarci imaju koristi od novih radnih mesta kroz projekte koje finansira vlada.

Još jedan primer je da se nekada ova budžetska linija koristi za finansiranje učešća službenika u posebnim komisijama. Dnevni dodatak za troškove života (DTŽ) se pruža javnim službenicima kada učestvuju u komisijama, radnim grupama, konferencijama ili okruglim stolovima. Važno je pratiti iznos koji je potrošen za DTŽ, razvrstan po polovima. Rodna analiza o visini do koje su žene i muškarci skloni da prime ovu naknadu za dodati izvršeni rad može ukazati na polne nejednakosti.

Mit

Nemoguće je izvršiti rodno odgovorno budžetiranje u pogledu kapitalnih rashoda.

Istina

Postoji nekoliko načina gde je perspektiva polne jednakosti važna u pogledu kapitalnih

⁷ Isto, Član 17

Kapitalni rashodi

Drugačiji pristup se zahteva za primenu rodno odgovornog budžetiranja za budžetsku liniju kapitalnih rashoda. Kapitalni rashodi mogu učiniti značajan deo rashoda i zbog toga su veoma vredni detaljnijeg istraživanja sa polne perspektive. Otuda, poseban pristup za analiziranje faza planiranja i realizacije kapitalnih rashoda je ovde prestavljen nešto detaljnije.

Pošto bi od ovih rashoda trebali imati koristi svi građani, žene i muškarci, njihov podatak je ključan. Važno je osigurati da su žene i muškarci uključeni jednako u procesu davanja prioriteta, planiranju, implemenatciji i korišćenju kapitalnih rashoda jer žene i muškarci donose razne perspektive pri svakom koraku procesa bazirajući se na to kako oni mogu koristiti i imati koristi od kapitalnih rashoda u buduće. Otuda, rod se može uzeti u obzir u četiri razne faze vezane za kapitalne rashode:

- 1. Prioritizacija:** Koliko je žena i muškaraca uključeno u donošenju odluka i u selekciji investicija i projekata koji će biti finansirani kao prioriteti? Da li su ovi prioriteti izabrani na demokratski način uz učešće građana ili iza zatvorenih vrata? Drugim rečima, do koje mere je selekcija projekata kapitalnih rashoda proces

participacije? Do koje su mere žene i muškarci donosioci odluka u ovom procesu?

Tabela 6. Projekat kapitalne investicije: Utvrđivanje prioriteta & Selekcija projekata

Godina #####							
#	Proces participacije? (Da/Ne)	Konsultovano :		Konsultovan: %		Prioriteti izraženi ⁸	
		Žena	Muškaraca	Žena	Muškaraca	Žene	Muškarci
Kapitalne investicije za sektor [naziv sektora ili organa]							
1							
2							
...							
Kapitalne investicije za opštine [naziv opštine]							
1							
2							
...							

2. Planiranje: Ko je bio uključen u planiranju toga kako će kapitalni rashodi (prioriteti investiranja) biti izvršeni i čijom ulogom (žene, muškaraca, oba)? Na primer, ko je bio konsultovan o arhitektonskim karakteristikama i o dizajnu zgrade koja se gradila, ili gde će biti smeštena? Da li su potrebe, interesi, prioriteti

⁸ Prioriteti žena i muškaraca su izraženi bilo u vezi projekata, ako postoji lista izbora alternative za kapitalne investicije ili kratak verbalni opis prioriteta izraženih od strane žena/muškaraca.

žena i muškaraca jednako uzeti u obzir tokom planiranja projekata? Da li su planovi predstavljeni građanima, ženama i muškarcima, da bi dobili njihovo mišljenje i da li je njihovo mišljenje uzeto u obzir?

Tabela 7. Projekti kapitalne investicije: Planiranje

Godina #####						
#	Budžet	Uključeni u planiranju: administracija		Građani uključeni u participatnom planiranju		Identifikovana rodna pitanja (kratak opis)
		Žene	Muškarci	Žena	Muškarci	
Kapitalne investicije za sektor 1 [naziv sektora ili organa]						
Projekat 1... [naziv]						
Projekat 2...						
...						
Kapitalne investicije za sektor 2 [naziv sektora ili organa]						
Projekat 1... [naziv]						
Projekat 2...						

3. Implementacija: Ko je izvršio ili izgradio investicione projekte? Da li su žene i muškarci jednako uključeni kao radnici na svim nivoima i da li su oni imali jednaku korist od bilo kojeg novog radnog mesta otvorenog za ove poslove?

Tabela 8. Implementacija / Aktivnosti izgradnje

Godina #####

#	Budžet	Preduzimači: Pod vlasništvom:				Broj radnika	Koje su potrebe žena/ muškaraca uzete u obzir pri izgradnji
		Žena		Muškaraca			
		Žena	Muškaraca	Žena	Muškaraca		
Projekat 1... [naziv]							
Projekat 2...							
...							

4. **Korist:** Ko je skoln da koristi ili ima najviše koristi od završenih projekata (muškarci, žene ili oboje)? Da li se žene ili muškarci suočavaju sa bilo kakvim posebnim izazovima pri njihovom korišćenju? Na primer, da li je sportski stadijum ograničen na korišćenje od strane fudbalskih klubova i drugih sportova gde dominiraju muškarci, ili je izgrađen za sportove za višestruku namenu gde ima mesta za širi niz raznih vrsta sportova?

Tabela 9. Korist od investicionih projekata/izgrađenih objekata

#	Broj korisnika:		Broj zaposlenih (ako je primenljivo):		Rodna pitanja identifikovana korišćenjem (od strane žena/ muškaraca)
	a:				
	Žene	Muškarci	Žene	Muškarci	

Projekatreal izovan 1... [naziv]					
Projekatreal izovan 2...					
...					

„Zvuči fino, ali problem je da žene nisu fizički sposobne za obavljanje teških fizičkih poslova, kao što su instaliranje vodovodnih cevi ili izgradnja zgrade.“

„To nije istina! Postoje mnoge stvari koje ja mogu uraditi, kao držati znakove na zonama izgradnje, služiti kao arhitekt, upravljati radnicima, farbati zidove, i mnoge druge stvari takođe! Zašto bi ti trebao imati više koristi od ovog javnog novca od mene?“

Kutija 7. Primer učesnika u javnim raspravama o nacionalnim parkovima u Ministarstvu Životne Sredine i Prostornog Planiranja

Na centralnom nivou, Institut za Prostorno Planiranje u okviru MŽSP kreira Prostorni Plan Kosova i planira posebne oblasti, kao što su nacionalni parkovi. Institut će uskoro izraditi urbanističku mapu Kosova, koja će planirati korišćenje prostora i podesiti mere za vladina javna i privatna ulaganja za celu teritoriju Kosova. Tokom razvijanja ovog plana, Institut se treba konsultovati sa svima, ženama i muškarcima podjednako. Podaci o učesnicima na javnim rasprava o nacrtima zakona o "Prokletijama" i "Šaru" Nacionalni Parkovi razvrstanih po polu, pokazuje da veoma mali broj žena je učestvovalo u ovim javnim raspravama u sve tri opštine.

Mesto	Žena	Muškaraca	Ukupno
Junik: "Prokletije"	10 (24%)	32 (76%)	42
Dečane: "Prokletije"	0 (0%)	50 (100%)	50
Rečan: "Šar"	5 (19%)	21 (81%)	26
Total	15 (13%)	103 (87%)	118

Kutija 8. KIESA Grantovi Korisnika u MTI

Agencija za Investicije i Podršku Preduzeća na Kosovu (KIESA) (KIESA) koristi javni novac i sredstva EU za subvencionisanje malih i srednjih preduzeća i mikro preduzeća. U 2014-2015, KIESA je dodelila grantove za 21 mikropreduzeća i 15 malih i srednjih preduzeća. Od ovih 36 preduzeća, samo pet mikropreduzeća i jedna mala i srednja preduzeća su u vlasništvu žena, koje obuhvataju samo 16.7% primalaca grantova, vrlo sličan procenat u odnosu sa procentom preduzeća u vlasništvu žena. U 2014-2015, žene na čelu preduzeća dobile su samo 5,3% od ukupnih troškova na donacije za mala i srednja preduzeća i 22,4% sredstava za mikro preduzeća.

Vrsta preduzeća	# preduzeća	# i % preduzetnika primalaca grantova u vlasništvu žena-muškaraca		Iznos i % od ukupnog projekta financiranog od strane KIESA-Grantovi za Žene I Muškarče	
		W	M	W	M
MSP	15 (100%)	1 (6.7%)	14 (93.3%)	€130,892 (5.3%)	€2,334,376 (94.7%)
Mikro preduzeća	21 (100%)	5 (23.8%)	16 (76.2%)	€105,142 (22.4%)	€363,590 (77.6%)
Ukupno	36 (100%)	6 (16.7%)	30 (83.3)	€236,033 (8%)	€2,697,966 (92%)

Možemo analizirati učešće žena i muškaraca u svakoj od ovih faza u pogledu kapitalnih rashoda. Prvo, možemo videti kako su žene i muškarci bili uključeni u svakoj od ovih faza u prošlosti i iskoristiti ovu informaciju da bi informisali kako bi oni trebali biti uključeni u buduće. Otuda je važno pratiti ove informacije za svaki kapitalni rashod.

Ako je ova informacija prikupljena, mogu se bolje identifikovati potencijalna polna pitanja kao i njihovo rešavanje.

Zatim, ministarstva mogu takođe postaviti posebne ciljeve, aktivnosti, i indikatore u pogledu kapitalnih rashoda. Neki od primera slede:

Cilj:

- Osigurati jednako učešće (50%) žena i muškaraca u identifikovanju i **prioritiziranju** projekata kapitalnih rashoda.
- Osigurati jednako učešće (50%) žena i muškaraca u **planiranju** kapitalnih rashoda i osigurati da su potrebe, interesi i prioriteti žena i muškaraca uzeti u obzir u procesu planiranja.
- Pri osiguravanju jednakog učešća, povećajte procenat žena zaposlenih u realizaciji (izgradnji) investicionih projekata od #% do #% godišnje (popunite broj). (*Beleška: Ovde*

smo naveli žene jer žene imaju tendenciju da budu manje predstavljene među osobama koje su ugovorene za javne radove od muškaraca. Ipak, trebate ovo uskladiti da biste to podesili sa realnom situacijom u vašem ministarstvu bazirajući se na nalaze iz 1. faze, Rodna analiza).

- Osigurati da žene i muškarci mogu jednako **koristiti** realizovane investicione projekte.

Aktivnosti:

- Organizovati javne sastanke da bi diskutovali, identifikovali, i **izabrali** kapitalne rashode, uključujući i vreme i mesto gde žene i muškarci mogu učestvovati. Promovišite ovo dobro da bi osigurali prisustvo i vodite sastanke dobro da biste osigurali kvalitetno učešće svih.
- Organizujte javne sastanke da bi razmotrili **planove** kapitalnih rashoda na vreme i mestima gde mogu i žene i muškarci prisustvovati. Promovišite to dobro da biste osigurali učešće i vodite sastanke na način koji će osigurati kvalitetno učešće od svih u razmatranju planova. Osigurajte da su rodne perspektive integrisane u aktivnostima planiranja, posebno fokusirajući se na integrisanje potreba i interesa budućih korisnika žena i muškaraca.

- U pozivima za ponude, tražite od preduzimača da angažuje/uključuje određeni procenat ugovorenih radnika kao žene i muškarce na svaki nivo posla (najmanje 40% po Zakonu o polnoj ravnopravnosti), u cilju unapređivanja polne ravnopravnosti unutar ovih državno-finansiranih projekata. Takođe tražite od preduzimača da prati ovaj podatak i podnese isti opštini. Tražite od učesnika u licitaciji da imaju uspostavljene politike protiv seksualnog zlostavljanja i da ih sprovode.
- Nadgledati upotrebu rezultata kapitalnih rashoda. Napraviti intervjue sa korisnicima i videti da li radovi izgradnje/proizvoda ispunjavaju njihove potrebe i da li razvrstavaju ovu informaciju prema polovima.

Indikatori:

- 50% učesnika uključeno u **identifikovanju** prioriteta za kapitalne rashode su muškarci i 50% su žene.
- 50% učesnika uključeni u **planiranju** kapitalnih rashoda su muškarci i 50% žene.
- Procenat žena koje učestvuju u **sprovođenju** kapitalnih rashoda je povećan od #% na #% godišnje (popunite brojeve).

- Žene i muškarci **koriste** jednako rezultate kapitalnih rashoda.

Plate i dnevnice

Rodno razvrstani podaci u vezi radnika se mogu koristiti da bi identifikovali rodne nejednakosti u radu, nivou plate, i eventualno pružanje usluga .Na primer, kategorija rashoda „plata i dnevnice“ uključuje sredstva za zaposlene u MRSZ. Tabela 10 pokazuje podatke zaposlenih razvrstanih po polu, prikazujući broj muškaraca i žena zaposleni na svim nivoima MRSZ.

Tabela 10. Žene i muškarci zaposleni u MRSZ

Godina	# zaposlenih	# žena	# muškaraca
2011	901	407 (45%)	494 (55%)
2012	914	411 (45%)	503 (55%)
2013	866	389 (45%)	477 (55%)

Tabela pokazuje da su muškarci stalno činili većinu zaposlenih (55%) u MRSZ u 2011, 2012, i 2013. Takođe možemo identifikovati nejednakosti po nivoima radnih mesta radnika ako analiziramo broj žena i muškaraca koja se nalaze na bolje plaćena viša radna mesta unutar Ministarstva, u poređenju sa brojem žena i muškaraca u početnim pozicijama. Ako nejednak broj žena i muškaraca imaju ulogu u donošenju odluka, ovo direktno

utiče na mogućnosti žena, muškaraca da učestvuju u donošenju odluka, kao i na njihove plate i dnevnice. Dalje, takođe može imati uticaja na stepen na koji politike i programi ministarstva uzimaju u obzir moguće različite prioritete i potrebe žena i muškaraca.

Sledeće, možemo izračunati procenat budžeta potrošenog na žene i muškarce pregledom rashoda za radnike žene i muškarce u ministarstvu. Tabela 11 pokazuje rashode ovih posebnih rashodnih kategorija u MRSZ na muškarce i žene i procenat budžetske linije potrošene na žene i muškarce svake godine.

Tabela 11 Plate i dnevnice MRSZ potrošene u totalu i procentima na žene i muškarce

Godina	Potrošeno na žene	% Potrošeno na žene	Potrošeno na muškarce	% Potrošeno na muškarce
2011	€1,563,642	43%	€2,099,127	57%
2012	€1,578,311	42%	€2,147,481	58%
2013	€1,654,029	44%	€2,143,054	56%

Tabela 11 pokazuje da je uopšte u MRSZ veći procenat plata i dnevnica potrošen na muškarce (56-58%). Zašto su veći procenti plata i dnevnica potrošeni na muškarce u odnosu na procenat žena među zaposlenima, Tabela 10 (55% muškaraca)?

Ovo se može razumeti razmatrajući nivoe plata po polovima (na primer, u 2013).

Tabela 12. Broj i procenat muškaraca i žena prema mesečnom nivou plate u MRSZ

Plate na mesečnom nivou	Muškarci	% Muškarci	Žene	% Žene
€200-400	348	49%	357	51%
€401-600	135	67%	67	33%
€601+	14	100%	0	0%

Tabela 12 pokazuje da je više muškaraca zastupljeno u kategoriji sa većom platom nego žene. Činjenica da nijedna žena se ne nalazi na najviše plaćenim položajima je ključno rodno pitanje koje se treba razmotriti putem procesa zapošljavanja i unapređivanja.

Posle zaključivanja da veći procenat plata i dnevnica ide za muškarce, mogu se identifikovati ciljevi, aktivnosti i indikatori za rešavanje ovog pitanja:

Ciljevi:

- Smanjiti razliku u platama između muškaraca i žena.
- Povećati broj žena na najviše plaćenim položajima unutar ministarstva.

Posebne aktivnosti:

- Uspostaviti potvrdne politike delovanja i programe mentora ka višem ohrabivanju žena da mogu da imaju pristup višim položajima unutar ministarstva.
- Ohrabriti žene da apliciraju nanajviše plaćenim položajima.
- Preuzeti aktivnosi za promovisanje žena na višim položajima unutar ministarstva.

Indikatori:

- Razlika u platama između muškaraca i žena je smanjena sa 56% budžeta, koje je išlo za muškarce u 2013, za 1% godišnje.
- Poboļššan balans između broja muškaraca i žena zaposlenih na svim nivoima u MRSZ.

Saveti za organizovanje javnih saslušanja u cilju promovisanja jednakog učešća žena i muškaraca

Dok je fokus do sada bio kako „primeniti ROB,“ uključujući u pogledu na posebne kategorije rashoda, ovaj odeljak menja fokus na specifične načine uključivanja žena i muškaraca u procesu budžeta. Tokom procesa pripremanja nacrtu budžeta, podatak od strane građana bi se trebao sakupiti putem javnih saslušanja. Ovo podrazumeva pre izrade budžeta, takođe kada početan budžet bude izrađen, sakupljane podataka od građana.

Osigurajte se da ova saslušanja budu **objavljena**, njihova tema, lokacija, datum kao i vreme. Koristite novine, radio, televiziju, flajere, postere, Facebook, i znakove na javnim zgradama i radnjama (npr., marketi) da biste informisali građane o sastancima. Takođe možete stupiti u kontakt lično sa ženama i muškarcima na mestima gde se oni nalaze u njihovom svakodnevnom životu. Obavestite OCD i tražite njihovu pomoć u informisanju njihovih članova i korisnika u vezi sastanka tako da oni mogu prisustvovati.

Da bi osigurali da oboje, i muškarci i žene **učestvuju** na saslušanjima, donoseći svoja lična

gledišta i ideje, pokušajte da organizujete ove sastanke u vreme kada i mušakarci i žene mogu učestvovati (npr. ne kada se pripremaju ručkovi, kada su ljudi na poslu, ili kasno uveče što može predstaviti pitanje bezbednosti žene). Takođe, potrudite se da organizujete javna saslušanja na mestima gde svi građani imaju pristupa i gde se osećaju udobno. Na primer, saslušanja organizovana u školama su više pristupačna ženama i može povećati njihovo učešće. Pokušajte da organizujete sastanke van grada da biste osigurali prikupljanje podataka iz raznih kategorija građana. Može biti od važnosti omogućavanje prevoza ako je poželjno šire i više izjednačeno učešće.

Ako odgovarajuće grupe, npr. žene, nisu navikle da govore pred javnim sastancima, dobra je ideja sresti se sa njima na posebnim sastancima, gde se one osećaju udobnije da govore o njihovim prioritetima i interesima i gde mogu izabrati neke govornike koji se slažu da predstave diskutovana pitanja na glavnom sastanku.

Predstavite glavne tačke nacrtu budžeta usmeno tako da vas ljudi razumeju. Postavljajte pitanja građanima iz oblasti za koje biste stvarno želeli da imate njihove podatke. Imajte **dobrog moderatora** tokom sastanka koji daje prostora

raznim ljudima, ženama i muškarcima, da govore i koji ne dozvoljava da neko drugi upravlja sastankom. Postavite još jednu osobu koja će uzimati jasne beleške u vezi pitanja pokrenutih od strane žena i muškaraca. Gde je moguće, odgovorite na pitanja, probleme ili teme pokrenute od strane građana odmah tu na mestu. Ako nemate dovoljno informacija, recite građanima da ćete javno odgovoriti na njihova pitanja u budućnosti, navodeći kada i gde ćete odgovoriti.

Nastavna akcija: Za građane, kao birače, je važno da znaju šta ste uradili sa njihovim podacima. Znajući da su saslušani budi kod ljudi veću volju da učestvuju u takvim procesima. Pošaljite odmah posle sastanka obaveštenje za štampu i objavite informaciju na vašem veb sajtu i/ili stranci Facebook-a, obaveštavajući sve građane (čak i one koji nisu bili prisutni) o predstavljenim i diskutovanim pitanjima. Uključite kontakt informacije u vezi toga koga mogu kontaktirati ako žele da postave pitanja ili da daju više ideja (unutar roka). Kasnije, pošaljite još jedno obaveštenje za štampu i dajte publicitet posebno pitanjima pokrenutim od strane žena i muškaraca koja su uključena u budžet.

Šta ako se suočim sa izazovima?

Ovaj odeljak razmatra potencijalne izazove sa kojima se možete suočiti pri „sprovođenju ROB“, kao i sa mogućim načinima za rešavanje takvih izazova.

Iazazov	Moguća rešenja
Podatak razvrstan po polovima nije na raspolaganju.	<ul style="list-style-type: none"> • Osigurati da je vaša institucija počela sa razvrstavanjem svih budućih podataka po broju žena i muškaraca (i žene i muškarci među podgrupama, npr. prema starosti, stepenu stručne spreme, etničkoj pripadnosti, itd., gde je značajno), tako da nemate ovakvih problema u budućnosti. • Gde je moguće koristiti popis ili druga istraživanja ili izveštaje koji imaju potrebne podatke. • Izvršiti kratku anketu sa malim primerom korisnika koji se zatim mogu uopštiti na populaciju korisnika. • Izvršiti kvalitativno istraživanje, uključujući fokus grupe i/ili intervjue za sakupljanje informacija. • Nedostatak podataka ne bi trebao biti

	<p>izgovor za nesprovođenje ROB-a. Uvek postoji način kako početi, čak i sa malo podataka. Takođe, novi razvrstanipodaci će se proizvestiputem analiza.</p>
<p>Nedostatak političke volje za izvršenje ROB-a</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Objasnite da od 2015. godine, ROB integracija više ne zavisi od političke volje, već da je ROB postalo zakonska obaveza. • Kontaktirajte osobe koji su na položajima donošenja odluka na samom početlu (npr., gradonačelnika) da biste objasnili značaj ROB-a za ministarstvo. Ne zaboravite da pomete da se ne radi samo o ženama i da ne znači obavezno da se budžetska linija treba povećati (dva uobičajena pogrešna shvatanja). Ako oni razumeju ovo i korist od ROB-a u planiranju budžeta, oni vas mogu podržati i drugi će sigurnoprati to. • Ljubazno tražite pismo podrške za rodnu analizu od donosioca odluke koji mogu unaprediti pristup drugim odeljenjima i divizijama. • Objasnite službenicima da ROB može povećati efikasnost, efektivnost, odgovornost i transparentnost ministarstva. Proces može rezultirati u jasnom dokazu

	<p>kojeg mogu koristiti u opravdavanju svojih budžetskih zahteva Ministarstvu finansija, pružajući bolju mogućnost za zahteve da se finansiraju.</p> <ul style="list-style-type: none"> • ROB im može pomoći da demonstriraju međunarodnim i lokalnim akterima njihovo anagažovanje za podsticanje polne jednakosti. • Učinite jasnim da je primena ROB-a pravna obaveza
<p>Nedostatak kapaciteta za vršenje rodne analize</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tražite podršku, savet i/ili obučavanje u ROB od Agencije za polnu ravnopravnost, Kancelarije opštine za polnu ravnopravnost, Mreže Žena Kosova, organizacije civilnog društva, i/ili međunarodnih aktera koji imaju iskustva u izvršavanju ROB.
<p>Nema budžeta za postizanje ciljeva identifikovanih u svrhu polne jednakosti</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Koristite rodne analize da bi imali jasne argumente u budžetskom dokumentu, opravdavajući ekstra troškove Ministarstvu finansija. • Ako je zahtev za sredstva odbijen, tražite podršku od međunarodnih aktera, donatora ili aktera civilne službe bilo finansijsku ili u naturi (bez novca) ka sprovođenju ciljeva. • Uopšte, učini jasnim da ROB ne

	<p>uključuje ekstra sredstva, već ima za cilj korišćenje postojećih sredstava na efikasniji način. Uzimajući u obzir perspektive žena i muškaraca, ciljevi polne jednakosti će biti bolje postignuti trošenjem njihovih budžetskih delova na bolji način.</p>
<p>Mali broj žena učestvuje na budžetskim konsultacijama /javnim saslušanjima</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Razglasite informaciju što više možete o tome kada i gde će javno saslušanje biti održano. • Objavite informacije putem postera, veb stranica i medija. • Izradite startegije komunikacije koje stižu do i pozivaju žene. • Obratite se ženama direktno, objasnite zbog čega njihovo aktivno učešće može imati uticaj na njihove živote i izvršite aktivnosti ohrabrivanja.

„Sigurno ćemo se suočiti sa izazovima, ali ako se angažujemo za pravičnije društvo i radimo zajedno, ovo možemo postići!“

Ključni rokovi u procesu budžeta

Za bilo koji posao sa ROB-om, vreme je važno. Otuda, ovaj odeljak sadrži kratak pregled kalendara za pripremanje budžeta za centralni nivo.

Datum	Delovanje
15. april	Ministarstvo finansija priprema SOR za sledeće tri godine.
30. april	Vlada podnosi Nacionalnoj skupštini SOR za sledeću fiskalnu godinu, i vrši procene za sledeće dve fiskalne godine.
30. april	Cirkular za centralnu nabavku je finalizovan do ovog datuma. MF ga šalje budžetskim organizacijama.
15. jun	Budžetske organizacije su poslale svoje budžetske predloge, bazirajući se na SOR.
15. jun – 31. okt.	Ministarstvo finansija i budžetske organizacije organizuju javna saslušanja (uglavnom tokom jula i avgusta).
31. okt.	Ministarstvo finansija šalje budžet vladi na usvajanje.
31. okt.	Vlada usvaja predloženi budžet i šalje ga Nacionalnoj skupštini.
nov. – dec.	Skupština razmatra budžet.
31. dec.	Skupština usvaja budžet Kosova.

Da li želite više informacija i više korisnih instrumenata?

Aliu F., Drini B., Kotorri M., Kusari M., Nura A., Nura Y. & Zherrka P. *Analiza rodnog budžetiranja i uticaj fiskalne politike na nivo siromaštva žena u poljoprivredi – Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i ruralni razvoj. Udruženje polsovnih žena SHE-ERA, 2007.*

Alterziu B. *Iskustvo rodnog budžetiranja u oblasti Elbasan: Budžetiranje sa učešćem. Prezentacija.*

Batusha A., Binaku B., Kusari B., Kusari M., Kačaniku T., Nura A., Nura Y., and Zerxa M. *Analiza rodnog budžetiranja I uticaj fiskalne politike na nivo siromaštva ruralnih žena u opštini Đakovica, Kosovo. Udruženje polovnih žena SHE-ERA, 2006.*

HELVETAS. *Međunarodna konferencija: Rodno odgovorno budžetiranje: Izazovi i prakse. Priština, Kosovo, 15. novembar, 2012.*

Kancelarija za saradnju sa Švajcarskom na Kosovu. *Polna ravnopravnost u opštinskim planovima i budžetima: Priručnik sa praktičnim smernicama o rodno odgovornom planiranju i budžetiranju na lokalnom nivou, bazirajući se na iskustva opština na Kosovu. 2012. Na: <http://helvetas-ks.org/wp/wp->*

[content/uploads/2011/10/Gender-Manual-SR.pdf](#).

Mreža Žena Kosova. *Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu: Brza analiza kao osnov za određivanje rodno ravnopravnog budžeta u Ministarstvu rada i socijalne zaštite na Kosovu*. 2014. Na:

<http://www.womensnetwork.org/documents/20140702111943387.pdf>.

Mreža Žena Kosova. *Po kojoj ceni? Finansiranje za sprovođenje zakonodavnog okvira protiv porodičnog nasilja na Kosovu*. 2012. Na:

<http://www.womensnetwork.org/documents/20130405144431364.pdf>.

Mreža Žena Kosova. *Budžetiranje za bolje obrazovanje. Rodna analiza troškova i usluga u Ministarstvu Obrazovanja, Nauke i Tehnologije*. 2016. Na:

<http://www.womensnetwork.org/documents/20170323103520819.pdf>.

Mreža Žena Kosova. *Budžetiranje za bolju životnu sredinu: Rodna analiza rashoda i usluga u Ministarstvu Životne Sredine i Prostornog Planiranja*. 2016. Na:

<http://www.womensnetwork.org/documents/20161108211545870.pdf>.

Mreža Žena Kosova. Budžetiranje za rodnu ravnopravnost u trgovini i industriji. 2016. Na: <http://www.womensnetwork.org/documents/20161108210425564.pdf>.

USAID Inicijativa demokratske i efektivne opština, *Papir politike o rodnom odgovornom budžetiranju opština Kosova*. 2013.

_____. *Rodno budžetiranje: Od ad hok odgovora do rodne integracije i planiranja*.

Zenelaj B. *Sredstva za planiranje*. Akademija za obuku i tehničku podršku. (PDF Prezentacija)

Katalogimi në botim – (CIP)
Biblioteka Kombëtare e Kosovës “Pjetër Bogdani”

305-055.1(496.51)(036)

305-055.2(496.51)(036)

336.12(496.51)(048)

Praktičan vodič za korisnike : rodno odgovorno
budžetiranje na centralnom nivou / Nicole
Farnsworth... [et al.]. - Prishtinë : Rrjeti i Grupeve të
Grave të Kosovës, 2017. – 64 f. : ilustr. me ngjyra ; 21
cm.

1.Farnsworth, Nicole

ISBN 978-9951-737-12-8

Mreža Žena Kosova
Ul. Hajrulah Abdulahu Br. 25
10000 Priština, Kosovo
+ 381 (0) 38 245 850
www.womensnetwork.org
info@womensnetwork.org
[Facebook: Kosova Women's Network](https://www.facebook.com/Kosova-Women's-Network)

ISBN 978-9951-737-12-8

9 789951 737128